

Піддубна Л. М.,*старший викладач кафедри перекладу та іноземних мов
Українського державного університету науки і технологій
<https://orcid.org/0009-0001-8597-9152>***Проніна Г. М.,***кандидат філологічних наук,
доцент кафедри перекладу та іноземних мов
Українського державного університету науки і технологій
<https://orcid.org/0000-0002-9057-1071>***Абрамова О. В.,***кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри перекладу та іноземних мов
Українського державного університету науки і технологій
<https://orcid.org/0000-0002-2732-5601>*

КОМПРЕСІЯ ТА ДЕКОМПРЕСІЯ ЯК СТРАТЕГІЇ АДАПТАЦІЇ ХУДОЖНЬОГО АНГЛОМОВНОГО ТЕКСТУ

Анотація. Статтю присвячено актуальній у вітчизняному мовознавстві проблемі лінгвістичної (мовної) компресії автентичних англомовних творів художньої літератури як стратегії їх адаптації. Авторами запропонованої наукової розвідки компресія розглядається як інструмент адаптації роману Агати Крісті *A Murder is Announced*, що допомагає зберегти художню цінність твору англійської літератури, передати авторську семантику та прагматику при одночасній мовній економії. Встановлено, що компресія аналізованого художнього тексту як стратегія його адаптації відбувалась, перш за все, на композиційному рівні. Редактором було опущено фрагменти твору, які мають важливе значення для розуміння оригінального авторського задуму, але при цьому не завдають суттєвого впливу на розвиток фабули роману. У результаті таких скорочень сюжет твору став більш динамічним і це полегшило його сприйняття читачами, адже епізоди, видалені з оригінального тексту, децю уповільнювали сюжет та потребували додаткової концентрації уваги, що збільшувало загальне когнітивне навантаження на потенційного реципієнта.

У ході дослідження встановлено, що семантична компресія як стратегія адаптації активно відбувалась на рівні лексики шляхом заміни складних лексичних одиниць на більш прості і зрозумілі, або їх опущенням без втрати смислового навантаження. На лексико-граматичному рівні тексту зафіксовано трансформації і спрощення важких для розуміння структур, а на синтаксичному рівні складні речення зазнавали адаптації через компресію (перетворення на прості речення). Допоміжною стратегією адаптації тексту роману А. Крісті розглянуто декомпресію, яка виявляється як лінійне розширення на рівні слів, словосполучень та речень.

У результаті дослідження було виявлено, що завдяки складному механізму мовної компресії у адаптованому тексті було збережено авторську семантику та емоційно-експресивне забарвлення з одночасним скороченням текстового обсягу та зниженням когнітивного наванта-

ження на потенційного реципієнта-неносія англійської мови.

Ключові слова: компресія, декомпресія, мовна економія, семантика, адаптація, когнітивне навантаження.

Постановка проблеми. У сучасному мовознавстві проблема лінгвістичної компресії літературних творів як інструменту збереження їх художньої цінності та авторської семантики при одночасній мовній економії потребує особливої уваги, оскільки такі тексти становлять велику цінність як для академічної спільноти (вивчення творів художньої літератури здобувачами освіти), так і для широкого кола читачів, які обирають літературний твір відповідно до певного рівня володіння іноземною мовою. Компресія художнього тексту як стратегія його адаптації є комплексною лінгвістичною проблемою, адже редагування тексту одночасно зі скороченням його обсягу має знизити когнітивне навантаження на потенційного читача через лексичні та граматичні трансформації, залишивши при цьому незмінними авторську семантику та емоційно-експресивне забарвлення. Щодо декомпресії тексту, ця стратегія, хоч і є формально протилежним до компресії поняттям, через те, що навпаки збільшує текстовий обсяг, служить тій самій комунікативній меті – допомагає спростити складні для розуміння лексичні одиниці та синтаксичні структури, усуває прогалини у фонових знаннях реципієнтів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У вітчизняній лінгвістичній науці компресію тексту у різних аспектах (комунікативно-когнітивному, фонетичному, синтаксичному тощо) розглядали такі вчені, як В. Александрова, Л. Байдак, С. Березовіченко, О. Ващило, С. Єрьоменко, В. Нагнибіда, І. Мірошніченко та ін. Декомпресія тексту при цьому вивчена недостатньо, про що свідчить порівняно невелика кількість досліджень (С. Єрьоменко, З. Корнєва, Є. Шпак, Ю. Камінський та ін.). У зарубіжному мовознавстві проблему компресії активно досліджують з точки зору інформаційних алгоритмів скоро-

чення, при цьому окремо вивчаються моделі і фрейми скорочення речень (K. Ehret, D. Ceglarek, K. Haniewicz, W. Rutkowski, L. Wang, E. Cheng та ін.). Утім, важливим залишається вивчення виявів компресії та декомпресії художнього тексту на лексичному та лексико-граматичному, синтаксичному рівнях зі збереженням автентичного семантичного наповнення, що становить науковий інтерес пропонованої розвідки.

Мета дослідження – проаналізувати вияви компресії та декомпресії як стратегії адаптації художнього твору на матеріалі роману Агати Крісті *A Murder is Announced*.

Виклад основного матеріалу. Лінгвістична або ж мовна компресія – це «явище, у якому для передавання певного обсягу інформації використовують стислі мовні одиниці, що несуть те саме інформаційне навантаження порівняно зі схожими повними, розгорнутими формами, внаслідок чого постає текст, за своєю формальною структурою коротший, ніж він міг би бути без застосування прийомів мовної компресії» [1, с. 222]. Особливий інтерес становить вияв такої компресії на лексичному, лексико-граматичному та синтаксичному рівнях, що простежено на матеріалі оригіналу роману Агати Крісті *A Murder is Announced* [2] та його скороченої адаптації видавництва Pearson Education Ltd, 2011 р. [3]. За задумом редакторів, адаптований текст розрахований на студентів з рівнем знання англійської мови Upper-Intermediate.

Перш за все необхідно зазначити, що роман зазнав композиційної адаптації, оскільки в аналізованому тексті редактором опущено цілі фрагменти, які мають для розуміння оригінального тексту важливе значення, але при цьому такі скорочення суттєво не впливають на розвиток самої фабули. Більш того, в результаті таких скорочень сюжет твору стає більш динамічним і легким для сприйняття, адже епізоди, видалені з оригінального тексту, дещо уповільнюють сюжет та потребують додаткової концентрації уваги. Так, наприклад, вилучено епізод з докладним прочитанням місис Светенхем усіх колонок місцевої газети, оскільки він «гальмує» розвиток дії. Деякі розділи оригіналу при адаптації об'єднуються в один. Так, розділи оригіналу *A Murder is Announced* та *Breakfast at Little Paddocks* в адаптації перетворюються на один короткий розділ *An Extraordinary Announcement*. При цьому з тексту усуваються багато суттєвих деталей і епізодів, опис зовнішності головних героїв, деталі їх взаємовідносин і поведінки.

В епізодах, які зазнали скорочення, присутні риси ментальності, притаманні британцям, наприклад, з тексту усунені епізоди, які характеризують Місс Блеклок як милосердну, але одночасно практичну (якщо не сказати прагматичну) жінку. З оригінального тексту при адаптації були також вилучені або суттєво скорочені практично всі описові фрагменти (портрети персонажів, пейзажні замальовки і т.д.), котрі при більш вдумливому і уважному читанні оригіналу виявляються важливими для розуміння авторського задуму, але уповільнюють та ускладнюють читання (особливо зважаючи на те, що адаптація розрахована на середньо підготовленого читача, котрий іноді пропускає описові фрагменти тексту навіть при читанні на рідній мові). Таким чином, не дивлячись на суттєве скорочення оригінального тексту, ідеї, виражені за допомогою різноманітних мовних засобів (лексичних, граматичних, синтаксичних), експлікуються іншими засобами, якщо автори адаптованої версії вважають це необхідним.

Обмеження вокабуляру тексту при семантичній адаптації неминуче у зв'язку з малим словниковим запасом читачів

і особливостями психології сприйняття незнайомих лексичних одиниць. Велика кількість лексики у тексті, розрахованому на середній рівень навчання, вважається методично невиправданою, оскільки вона не може бути добре засвоєна читачами. Межа запам'ятовування становить не більше 5-9 нових одиниць за певний відрізок часу. Також, якщо в тексті занадто багато нової (особливо нечастотної або архаїчної) лексики, читач витратить дуже багато часу на пошук незнайомих слів у словнику, що може зашкодити самому процесу читання (за пошуком слів забувається сюжет і т.д.). Таким чином, метод заміни складних лексичних одиниць більш простими є водночас інструментом адаптації художнього тексту, і його компресії на лексичному рівні.

Розглянемо це явище на прикладах: *Julia is just frantic with rage...* vs *...Julia is really cross...* Компресія, а разом і адаптація, у даному випадку відбуваються за рахунок заміни більш емоційної та стилістично маркованої фрази на позначення негативних емоцій *frantic with rage* на семантично простішу лексичну одиницю *cross*. Ще одним випадком компресії на рівні лексики, який у свою чергу сприяє адаптації твору до рівня upper-intermediate, є заміна іменника *mantelpiece* семантично близьким субстантивом *fireplace*, який є більш традиційним концептом.

Аналогічної заміни зазнали й інші частини мови, прикметники, прислівники, тощо, але іменники становлять найбільш частотну групу, пор.: *'Oo, scrumptious!'* vs *Oo, excellent!; the picturesque three cottages* vs *the pretty cottage; a grim-looking female* vs *...the unsmiling face; quite distinctly* vs *very clearly; said Mrs. Swettenham resolutely* vs *said Mrs Swettenham firmly; a country solicitor* vs *a country lawyer; with a twinkle* vs *with a smile; it's some silly sort of hoax* vs *it's a silly joke* тощо.

Цікавим виявом мовної компресії є наступний випадок, де разом з компресією на рівні лексики наявна генералізація значення: *had had to earn her living* vs *...had had to work*. Інколи компресія тексту на лексичному рівні здійснюється шляхом опущення лексичної одиниці, яка не несе важливого інформаційного навантаження, наприклад: *known locally simply as 'the Gazette'* vs *known simply as 'the Gazette'; said Mrs. Easterbrook solemnly* vs *said Mrs. Easterbrook*.

Мета трансформацій такого типу – не лише спростити словниковий склад тексту, але й зробити лексичні одиниці більш повторюваними протягом твору для їх кращого запам'ятовування. Таким чином, адаптація (і компресія) на рівні лексики іде шляхом скорочення словникового складу. При цьому в адаптованій версії роману створюється лексичний мінімум, який необхідно засвоїти у процесі читання даної книги, і тому одиниці цього мінімуму вживаються дуже часто (завдяки цьому виникають заміни часто вживаних у сучасній англійській мові слів на інші, які входять до лексичного мінімуму аналізованого роману).

Адаптація та компресія на рівні граматики є складним процесом. У письмовій англійській мові вельми часто вживаються конструкції з неособовими формами дієслова (інфінітив, дієприкметник, герундій). З ними автори адаптованої версії вчиняють так само, як і з іншими одиницями, що підлягають адаптації: або вилучають їх з тексту, або трансформують у просте речення (що цілком виправдано з точки зору граматики, оскільки конструкції з неособовими формами дієслова являють собою приховану предикацію; при адаптації прихована

предикація має вигляд самостійних предикативних одиниць). Так, досить частотні в тексті оригіналу інфінітиви і герундії послідовно усуваються з тексту адаптованої версії без всякої заміни, а дієприкметники замінюються підрядними реченнями, пор.: *The door had opened to admit the head...* vs *The door had opened and the smiling face...*; *She paused, breathless, as she finished reading, and awaited some authoritative pronouncement* vs *She paused, and waited for her friend to give her opinion* і т.д.

У поданому нижче прикладі спостерігаємо компресію на лексико-граматичному рівні. Адаптація такого типу допомагає усунути когнітивне навантаження при читанні твору (особливо реципієнтом-носієм англійської мови), оскільки вилучення умовного способу *I wish I knew* значно спрощує сприйняття тексту. При цьому частково адаптовано фразу *idea of humour* на більш частотну колокацію *sense of humour*, пор.: *'It's just somebody's idea of humour, but I wish I knew whose.'* vs *'It's just somebody's sense of humour.'*

Наступна пара речень є яскравим прикладом компресії на лексико-граматичному рівні, за якої складне речення з інфінітивом у функції обставини наслідку підлягає спрощенню до простого ускладненого речення в адаптованому варіанті. Однак, такий прийом хоч і сприяє адаптації твору, водночас втрачає деякі семантичні нюанси (спостерігається втрата деталізації, опущення контексту дії): *The light was too dim to show more than that something dark was trickling over her fingers...* vs *Something dark was running over her fingers.*

Інший випадок компресії на лексико-граматичному рівні реалізовано через заміну дієприкметникового зворота *trying to subsist on her old age pension* на прийменниковий зворот *with very little money*. З погляду семантичної та структурної адаптації тексту така заміна є виправданою, і з погляду сюжету компресія не призводить до втрати інформації про спосіб життя персонажа твору, адже авторську семантику вдало компенсовано, наприклад: *She was living in one room, trying to subsist on her old age pension* vs *She was living in one room with very little money.*

Аналогічною семантичною та структурною компресією на лексико-граматичному рівні є опущення дієприкметникового зворота, при цьому складне для сприйняття потенційним читачем дієслово *surrendered* замінено на більш доступне для розуміння *gave*: *Miss Bunner obediently surrendered the paper into Miss Blacklock's outstretched hand, pointing to the item with a tremulous forefinger* vs *Miss Blacklock's held out her hand and Miss Bunner obediently gave her the newspaper.*

Інші яскраві випадки компресії на лексико-граматичному та синтаксичному рівнях виступають дієвим засобом адаптації аналізованого художнього твору: *...and a torso of grim-looking female in an aged velvet beret appeared* vs *and the smiling face of Mrs. Swettenham's housekeeper appeared*; *And gently, with a little Victorian protesting moan, the drawing-room door, as was its habit when not propped open, swung gently...* vs *And gently, the sitting-room door swung shut; looked with a lacklustre eye at the left-hand centre page* vs *glanced through it quickly*; *Julia gave an approving little giggle* vs *Julia laughed softly*; *Mitzi gasped and hiccupped into silence* vs *At once Mitzi was shocked into silence*; *Colonel Easterbrook paid no attention because he was already snorting with impatience over an article in the Times* vs *Colonel Easterbrook paid no attention. He was busy reading the Times*; *Everybody blinked and peered at each other. Startled*

face looked into startled face vs *Everybody looked at everyone else with shocked face.*

Водночас в адаптованому тексті аналізованого художнього твору особливий інтерес становить явище декомпресії, коли вихідний текст лінійно розширюється на рівні слова, словосполучення чи навіть цілого речення, що в результаті призводить до збільшення обсягу тексту. Так, наприклад, у поданому нижче оригінальному реченні дієприкметник *inhabited* замінюється підрядним реченням в скороченому тексті. Такий прийом, безумовно, є виправданим для заявленого рівня адаптованого твору і полегшує його когнітивне сприйняття потенційним читачем, пор.: *...the picturesque three cottages knocked into one inhabited by Miss Hinchcliffe and Miss Murgatroyd* vs *...the pretty cottage where Miss Hinchcliffe and Miss Murgatroyd lived.*

У наступних реченнях декомпресія виступає інструментом адаптації, при цьому спостерігаємо розгортання адаптованого речення через експлікацію лексичного значення іменника *victim*: *Murderer chooses his victim* vs *The murderer chooses the person he's going to murder*. Розгортання значення як вияв декомпресії зафіксовано у таких прикладах: *said Julia, yawning* vs *said Julia, with no real interest*; *said Patrick in sepulchral tones* vs *...said Patrick in a low, serious voice*; *It seems a very odd way of doing it* vs *It seems a very strange way of announcing a game*; *...two lighters clicked and burned with small steady flames* vs *...two cigarette lighters were switched on and burnt with small, steady flames*; *A former generation had removed the double doors ...* vs *Later the double doors had been removed...* тощо.

Висновки. Можна зробити висновок, що адаптація тексту роману Агати Крісті *A Murder is Announced* має дві основні цілі: полегшення сприйняття сюжету тексту для читачів та навчально-методичну мету (опрацювання основних граматичних конструкцій англійського синтаксису і запам'ятовування певного лексичного мінімуму). Для досягнення заявлених цілей автори адаптації вдалися до компресії та декомпресії тексту, місцями поступилися стилістикою роману, яка достатньо складна для сприйняття невідповідним читачем, збільшили частотність вживання необхідних для вивчення лексичних одиниць та базових синтаксичних конструкцій, істотно трансформували синтаксис тексту, вилучили із нього притаманні письмовій англійській мові, але складні для вивчення конструкції (складнопідрядні речення, звороти з неособовими формами дієслова, умовні речення і т.д.).

Цікавий і динамічний сюжет у даному випадку теж виконує навчально-методичну задачу: стежачи за розвитком сюжету, читачі легше і більш охоче засвоюють необхідний для вивчення на даному етапі навчання лексико-граматичний мінімум. Незважаючи на численні випадки компресії на рівні лексики, граматики та синтаксису для полегшення розуміння тексту, автори адаптації в цілому зберегли індивідуальний стиль та стрункість розповіді Агати Крісті і передали емоційно-експресивне забарвлення роману.

Література:

1. Мірошниченко І. Г. Мовна компресія як чинник функціонування стислого тексту. *Український смисл*. 2016. № 2016. С. 220-229.
2. Christie A. *A Murder is Announced*. Harper Collins Publishers, 2016. 310 p.
3. Christie A. *A Murder is Announced*. Pearson Education Ltd, 2011. 97 p.

4. Срьоменко С. В. Декомпресія тексту у процесі перекладу з англійської мови на українську. *Записки з романо-германської філології*. 2016. Вип. 1 (36). С. 33-38.
5. Камінський Ю. Комплементарна єдність компресії та декомпресії в межах закону мовної економії. *Вісник СумДУ. Серія Філологія*. 2007. №1. С. 109-112.

Piddubna L., Pronina H., Abramova O. Compression and decompression as strategies for adapting English fiction

Summary. The article is devoted to the problem of linguistic compression of authentic English-language fiction works as a strategy for their adaptation, which is currently relevant in domestic linguistics. The authors of this scientific study consider compression as a tool for adapting Agatha Christie's novel *A Murder is Announced*, which helps to preserve the artistic value of the work of fiction, convey the author's semantics and pragmatics, while at the same time economizing on language. It has been established that the compression of the analyzed literary text as a strategy for its adaptation took place, first of all, at the compositional level, since the editor omitted fragments of the work that are important for understanding the original author's intention, but at the same time, such reductions do not have a significant impact on the development of the novel's plot. As a result of these cuts, the plot of the novel became more dynamic, making it easier for readers to follow, since the episodes removed from the original text somewhat slowed down the plot and required

additional concentration, which increased the overall cognitive load on the potential recipient.

The study found that semantic compression as an adaptation strategy actively occurred at the lexical level by replacing complex lexical units with simpler and more understandable ones, or by omitting them without losing their semantic meaning. At the lexical-grammatical level of the text, transformations and simplifications of structures that were difficult to understand were recorded, and at the syntactic level, complex sentences were adapted through compression (conversion into simple sentences). An auxiliary strategy for adapting the text of A. Christie's novel is decompression, which manifests itself as a linear expansion at the level of words, phrases, and sentences.

The study found that, thanks to a complex mechanism of linguistic compression, the adapted text preserved the author's semantics and emotional-expressive coloring while reducing the text volume and lowering the cognitive load on potential recipients who are non-native English speakers.

Key words: compression, decompression, linguistic economy, semantics, adaptation, cognitive load.

Дата першого надходження рукопису
до видання: 21.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису
після рецензування: 19.11.2025
Дата публікації: 30.12.2025